ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/370463656

Türk Hukukunda Kuşların Korunmasına Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuatın İncelenmesiAnalysis of National and International Legislation on the Protection of Birds in Turkish Law

Article · May 2023

DOI: 10.53472/jenas.1283186

CITATIONS
0

READS
19

2 authors:

Çağdan Uyar
İstanbul University-Cerrahpaşa
10 PUBLICATIONS **8** CITATIONS
SEE PROFILE

Osman Devrim Elvan
İstanbul University-Cerrahpaşa
36 PUBLICATIONS **153** CITATIONS
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

European Union - Grant Scheme for Grassroots Civil Society Organizations View project

All content following this page was uploaded by Osman Devrim Elvan on 04 May 2023.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

Review Article

Submission Date
14 / 04 / 2023
Admission Date
30 / 04 / 2023

Türk Hukukunda Kuşların Korunmasına Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuatın İncelenmesi

Analysis of National and International Legislation on the Protection of Birds in Turkish Law

Çağdan UYAR[1]
Osman Devrim ELVAN[2]

How to Cite: Uyar, Ç., Elvan, O.D., (2023). Analysis of National and International Legislation on the Protection of Birds in Turkish Law. *Journal of Environmental and Natural Studies*, 5 (1), 98-106. **DOI**: https://doi.org/ 10.53472/jenas.1283186

ABSTRACT:

There are legal regulations for the protection of birds at present, which are an important part of the ecosystem. In terms of Türkiye, it is seen that the effective legislation on bird conservation is the international conventions. Turkish domestic law contains effective regulations on hunting and trapping of birds, as well as secondary legislation on the protection and production of domestic birds. When the legislation is examined, it can be stated that there are inadequacies in the legislation, especially in the protection of urban wild birds. Within the scope of international conventions to which Türkiye is a party, there are regulations on the protection of migratory birds that also affect domestic law. Especially the protection of waterfowls and their habitats is carried out in the most effective way. Türkiye is a party to conventions such as RAMSAR, BERN, PARIS, CITES, which include the protection of wild and migratory birds. However, Türkiye is not a party to the BONN Convention, and related treaties such as AEWA and ACAP, to which many countries are parties for the protection of migratory birds. Being a party to the BONN Convention and related treaties is very important for bird conservation.

KEYWORDS: Bird*, Migrant, Türkiye, Legislation, Convention*

ÖZ:

Ekosistemin önemli bir parçası olan kuşlar hakkında günümüzde koruma amaçlı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye açısından ise kuşların korunmasına dair etkin mevzuatın uluslararası kaynaklı sözleşmeler olduğu görülmektedir. Türk iç hukuku kuşlara dair avlanma ve avcılık konularında etkili düzenlemeler içermekte, bununla birlikte evcil kuşların korunması ve üretimine dair de ikincil mevzuat düzenlemeleri bulunmaktadır. Mevzuat incelendiğinde özellikle kent içi yabani kuşların korunması konusunda mevzuatta yetersizlikler olduğu ifade edilebilir. Taraf olunan uluslararası sözleşmeler kapsamında göçmen kuşların korunmasına dair iç hukuka da etki eden düzenlemeler vardır. Özellikle su kuşlarının ve yaşam alanlarının korunması en etkili şekilde yapılmaktadır. Türkiye yabani ve göçmen kuşların korunmasını içeren RAMSAR, BERN, PARİS, CITES gibi sözleşmelere taraftır. Ancak yine göçmen kuşların korunmasında birçok ülkenin taraf olduğu BONN sözleşmesi ve buna bağlı olan AEWA ve ACAP gibi antlaşmalara Türkiye taraf değildir. Başta BONN sözleşmesi ve bağlı antlaşmalara taraf olması kuşların korunması konusunda oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Kuş, Göçmen, Türkiye, Mevzuat, Sözleşme*

[1] İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa**,** cagdanuyar@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4813-2219
[2] **Corresponding Author**, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, devrimelvan@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7751-5916

Giriş

Kuşlar doğanın önemli bir parçası olduğu gibi yaban hayatının ve dolayısıyla yaban hayatı mevzuatının da önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türk hukukunda doğanın önemli bir parçası olan kuşlar ile ilgili yasal düzenlemeler Cumhuriyet'ten öncesine dayanmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, kuşlar eski Türklerde avcılığın önemli bir parçası olmuştur. Eski Türkler tazı, zağar ve yırtıcı kuşları kullanarak geleneksel avlanma yöntemlerini yaratmışlardır. Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri ocağında av işlerine bakanlara ise "Hassa Avcıları" adı verilmiştir. Yırtıcı kuşların ava alıştırılarak kullanılması Hassa avcılarınca gerçekleştirilmiştir. Hassa avcıları uzmanlık alanlarına göre; Doğancı, Zağarcı, Sekban, Çaylak, Turnacı, Akbaba, Atmaca avcısı olarak adlandırılmışlardır (Huş,1974).

Avcılığın önemli bir parçası olan kuşları ilgilendiren hükümlere, Mecelle'nin avcılığa ilişkin hükümlerini düzenleyen Kitab-uş Şirket adını taşıyan 10. kitabın 4. babının yedinci faslında da görebilmekteyiz. Bu fasılda yer alan 1292. madde; mızrak, tüfek gibi silahlarla veya ağ ve tuzak kurmak suretiyle ya da eğitilmiş köpek ve Doğan gibi yırtıcı kuşlarla av tutmanın caiz olduğunu hüküm altına almıştır (Berki, 1959; Velioğlu ve Elvan, 2021).

Cumhuriyet'in ilanından sonra 05.05.1937 tarihinde kabul edilen, 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun 2. maddesi av hayvanlarını 3 gruba ayırmıştır. Buna göre birinci grupta avlanabilen hayvanlar içinde "kargalar" her vakit avlanabilen kuşlar olarak hüküm altına alınmıştır. İkinci grupta yer alan belli zamanlarda avlanabilen hayvanlar arasında; keklik, yabani horoz, erkek sülün, tavus familyası, çil familyası, bıldırcın familyası, yaban ördeği, sarıasma, yabankazı, kuğu, çulluk, turna, toy, kuzgun, bataklık kuşları sayılmıştır. Avlanması yasak olan türler olarak belirlenen üçüncü gruptaki kuşlar ise; turaç, ehli kumrular, kerkenez, çalıkuşu, guguk, ağaçkakan, çobanaldatan, dişi sülün, yaban tavuğu, bülbül familyası, çekirge kuşu, kırlangıç, leylek, puhu, baykuş, sığırcık, şeklinde Kanun'da ifade edilmiştir (Elvan ve ark., 2020; Beşkardeş ve ark., 2012; Yücel ve Babuş, 2005; Keskin ve Saraç, 2008).

Yaban hayatını ve dolaysıyla kuşları ilgilendiren düzenlemeler içeren 3167 Sayılı Kanun 2003 yılına kadar yürürlükte kalmış ve sonrasında yürürlüğe giren ve günümüzde hala geçerliliğini koruyan 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, avcılığı, yaban hayatını ve kuşları ilgilendiren düzenlemeler getirmiştir.

1. Ulusal Mevzuatta Kuşların Konu Edildiği Yasal Düzenlemeler

Kuşlara ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları incelendiğinde, gerek 1924, gerek 1961 ve gerekse yürürlükte olan 1982 Anayasası'nda kuşlara dair bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Anayasa'nın 56/2. Maddesi; "çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmü ile çevrenin korunmasının devletin ve vatandaşın sorumluluğunda olduğunu ifade etmiştir (Elvan, 2018; Sommer, 2019; Coskun ve Gençay 2011; Güneş ve Coşkun 2005). Anayasa'nın ormanları koruyan 169. maddesi de; orman varlığını korumanın devletin görevi olduğunu hüküm altına almıştır.

2003 yılında yürürlüğe giren 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu ise, kuşların korunmasına dair açık hükümler içermektedir. Kanunun 2. maddesi yaban hayvanları tanımı arasında kuşları da saymıştır. Kanun 4. maddesi ise yaban hayvanlarının korunmasına dair düzenlemeler içermektedir. Bu madde, yaban hayvanlarının dolayısıyla kuşların üreme ve göç dönemlerinde rahatsız edilemeyeceğini, yavru ve yumurtalarının toplanamayacağını, yuvalarının dağıtılamayacağını hüküm altına alınmıştır. Kanun 4. maddesinin 4. fıkrasında; yaban hayvanlarının barınmasına, üremesine ve korunmasına imkân veren doğal yaşama ortamlarının zehirlenemeyeceğini, sulak alanların kirletilemeyeceğini, kurutulamayacağını ve bunların doğal yapılarının değiştirilemeyeceğini de belirtmiştir (Elvan ve Birben, 2021).

Kanunun 5 ve 6. maddelerinde avlanmaya ilişkin usuller düzenlenmiş, göçmen türlerin korunması esası belirtilmiştir. Kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasında "Nesli tehlike altında olan, nadir, hassas ve benzeri statülerde yer alan türler ile endemik ve göçmen türlerin" korunması amacıyla gerekli koruma tedbirlerini alınması gerektiği ve bu konuda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yetkili olduğu düzenlenmiştir.

Ayrıca 4915 Sayılı Kanun 4. Maddesinde, koruma altındaki türlerin yaşam ortamlarının "Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahaları" (YHGS) olarak belirlenebileceği düzenlenmiştir (Coşkun ve ark., 2018; Uyar, 2018). Buna göre YHGS olarak ilan edilen sahalara zarar verecek faaliyetlere izin verilemeyeceği, buralarda mevcut planlamanın aksine tesis yapılamayacağı belirtilmiştir. Söz konusu yasaklara uymayanlar hakkında çeşitli oranlarda idari para cezaları ve ayrıca ekosistem zararının tazmini için tazminat davası açılacağı kanunda hüküm altına alınmıştır. Türkiye'de toplam 84 adet YHGS bulunmakta ve bunların 20 adedi göçmen kuşları ilgilendiren sahalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlardan 16 tanesi su kuşları için ayrılmış sahalar olup, iki saha sülün türü için, bir saha kara akbaba ve bir saha da toy kuşu türü için ayrılmış sahalardır (Tablo 1) (Elvan ve Birben, 2021).

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

Tablo 1 : Kuşları Konu Eden Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Saha Adı	Hedef Tür	Alanı (Ha)	İlan Tarihi
Adana Akyatan Gölü YHGS	Su Kuşları	15291,11	16.10.2005
Adana Seyhan Baraj Gölü YHGS	Su Kuşları	11436,44	05.10.2006
Adana Tuzla Gölü YHGS	Su Kuşları	3974,09	16.10.2005
Afyon-Dinar Karakuyu Gölü YHGS	Su Kuşları	1374,12	05.10.2006
Ankara Nallıhan Davutoğlan YHGS	Su Kuşları	451,39	16.10.2005
Burdur-Burdur Gölü YHGS	Su Kuşları	26229,38	05.10.2006
Burdur-Karataş Gölü YHGS	Su Kuşları	4021,56	05.10.2006
Denizli Çardak Beylerli Gölü YHGS	Su Kuşları	918,52	16.10.2005
Düzce Gölyaka Efteni Gölü YHGS	Su Kuşları	763,83	16.10.2005
Eskişehir Sivrihisar Balıkdamı YHGS	Su Kuşları	1369,34	16.10.2005
Gaziantep Tahtaköprü Baraj Gölü YHGS	Su Kuşları	8035,86	16.10.2005
İzmir Selçuk Gebekirse Gölü	Su Kuşları	545,31	05.10.2006
Kars Kuyucuk Gölü YHGS	Su Kuşları	240,21	16.10.2005
Sakarya-Kaynarca-Acarlar Gölü YHGS	Su Kuşları	2751,73	05.10.2006
Samsun Bafra Kızılırmak Deltası YHGS	Su Kuşları	5172,97	16.10.2005
Şanlıurfa Birecik Fırat YHGS	Kelaynak	179,91	04.07.2011
Tokat-Kaz Gölü YHGS	Su Kuşları	1215,99	05.10.2006
Ankara Kara Akbaba YHGS	Kara Akbaba	1468,77	27.02.2014
Bursa Karacabey Karadağı - Ovakorusu YHGS	Sülün	28513,33	16.10.2005
Samsun Terme Gölardı Simenlik Gölü YHGS	Sülün	3348,71	16.10.2005
Kütahya Merkez Altıntaş YHGS	Toy	13679,11	16.10.2005

Yaban hayatı ve dolayısıyla kuşlar ile ilgili temel kanun 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu olmakla birlikte, kuşları konu eden diğer kanunlar ise aşağıdaki gibidir.

24.6.2004 tarihli ve 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu; bu kanun, hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Kanun öncelikle evcil hayvanları koruma altına almayı amaçlasa da, bununla birlikte tüm hayvanların korunması ve uygun şartlarda bakılmasını da sağlamak amacını taşımaktadır. Özellikle kuşlara dair açık bir hüküm içermese de genel olarak tüm hayvanları koruyan bir kanun olması sebebiyle, kuşların da bu Kanun kapsamında korunduğu ifade edilebilir.

11.06.2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu; kanunun amacı gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamaktır. Kanun'un 2. maddesinde ev ve süs hayvanları tanımı içerisinde kuşlar da ifade edilmiştir. Kanun'un 13. maddesinde kuşlara dair; Bakanlıkça izin verilmiş süs kuşları satan işyerlerinde, veteriner biyolojik ürünler dışındaki sadece bu hayvanlara mahsus olan veteriner tıbbi ürünlerin satılabileceği ifade edilmiştir.

1924 yılında yürürlüğe giren 442 Sayılı Köy Kanunu, bu kanununun "köylünün mecburi işleri" başlıklı 13. maddesinin 25. bendi köylünün işleri arasında; ekine, mahsule, yemişli, yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek ve hangi tür kuşların öldürülebileceğinin de hükümetten sorulacağını düzenlemiştir.

Kuşlara dair ikincil mevzuat incelendiğinde ise aşağıdaki düzenlemelere ulaşılmıştır;

30.11.2004 tarih ve 25656 Resmî Gazete sayılı, Av ve Yaban Hayvanı Üretme Yeri ve İstasyonları İle Kurtarma Merkezlerinin Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik; yönetmeliğin 3. Maddesinde, yaban hayvanı tanımı içinde kuşlara da yer verilmiştir. Yönetmelikte halkalama tanımı yapılmış ve kuşların tanınmasını sağlamak amacıyla; tür, yaş ve cinsiyet gibi bilgilerin kaydedildikten sonra, halkanın kuşun bacağına takılması işleminin gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Yönetmeliğin av kuşları ile ilgili 14. maddesindeki düzenlemede, bir bireyin en fazla beş yaşını doldurana kadar damızlık olarak kullanılacağını damızlık özelliğini kaybetmiş bireylerin avlaklarda değerlendirileceğini düzenlemiştir. Damızlık kuşların sağlıklı, hareketli, iyi öten, tüyleri parlak ve senenin ilk palazlarından seçilen bireylerden oluşacağı belirtilmiştir.

14.04.2016 tarih ve 29684 sayılı Av Turizmi Kapsamında Avlanmalara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, yönetmeliğin 49. maddesi kuş avında kullanılacak silahların özelliklerini belirlemiştir.

04.04 2014 tarihli ve 28962 Resmî Gazete Sayılı Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, yönetmelik taraf olunan RAMSAR sözleşmesi hükümlerine göre, su kuşları ve yaşam ortamlarının korunmasına dair düzenlemeler içermektedir.

1959 yılında imzalanan ve ülkemizin 1995 yılında taraf olduğu Antarktika Antlaşması'na uygun olarak hazırlanan 13.06.2020 tarih ve 31154 Resmî Gazete sayılı Antarktika'da Çevre Koruma Protokolünün Uygulanmasına Dair Yönetmelik, bu yönetmeliğin, 10. maddesi; verilen bir izin bulunmuyorsa yerel olmayan bitki, hayvan, mikroorganizma ile köpeklerin, canlı kümes hayvanlarının ve canlı kuşların Antarktika Antlaşma Bölgesine götürülmesini yasaklamıştır.

12.05.2006 tarih ve 26166 Resmî Gazete Sayılı Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, yönetmeliğin amacının tanımlandığı 1. maddesinde; ev ve süs hayvanı bakımı konularında gerekli önlemlerin alınması hedeflenmiş, sahipli ev kuşlarına da mikroçip takılarak takip ve kontrolünün sağlanması amaçlanmıştır.

25.11.2017 tarihi ve 30251 Resmî Gazete Sayılı Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Yönetmeliği, yönetmeliğin 5/c maddesi; hayvansal üretim konulu TDİOSB (Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri) alanlarının, göçmen kuşların konaklama güzergahları üzerinde ve beslenme bölgeleri içerisinde kurulamayacağını düzenlemiştir.

19.07.2012 tarih ve 28358 Resmî Gazete sayılı Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliği, yönetmeliğin 13. maddesi; su kuşlarının yaşam alanı olan sulak alanların planlanması ve tesciline ilişkin hükümleri düzenlemiştir. Bu kapsamda tescili yapılan sulak alanlarda su kuşlarının da korunması hedeflenmektedir.

27.12.2001 tarih ve 24623 Resmi Gazete Sayılı Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme'nin (CITES) Uygulanmasına Dair Yönetmelik; bu yönetmelik sözleşme kapsamında yer alan kuşların da dahil olduğu hayvan ve bitki türlerinin sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, uluslararası ticaretinin kontrol altına alınmasına yönelik usul ve esasları düzenlemiştir. Bu bağlamda Yönetmeliğin 6. maddesi kuşlara dair CITES belgesi düzenlenmesi ve gerekli işlemelerin yapılması konusunda yetkili mercii olarak Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne yetki vermiştir.

24.10.2005 tarihli 25976 Resmi Gazete sayılı Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik; bu yönetmelik av ve yaban hayvanlarının ve yaşama ortamlarının korunması, türlerin yer değiştirilmesi, yerleştirilmeleri, koruma tedbirleri, doğadan toplanmaları ve yakalanmaları, yırtıcı türlerin yönetimi ile bunların zararlı olanları, hastalıkları ve zararlılarıyla mücadele edilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacı ile yürürlüğe konmuştur. Yönetmeliğin dayanağı; yaban hayatı ile ilgili ulusal mevzuat ve taraf olunan uluslararası sözleşmelerin yanı sıra "Yabani Kuşların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Direktifi (79/409/EEC)"nin olduğu da görülmektedir. Yönetmeliğin 51. maddesi yırtıcı kuşların diğer yaban hayvan türlerine zarar verecek olması halinde sorumlu idarenin yırtıcılarla mücadele edeceğini hüküm altına almıştır.

08.11.2004 tarihli ve 25637 sayılı Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İle İlgili Yönetmelik, yönetmeliğin 5. maddesi; Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları seçim kriterlerini belirlemiştir. Bu kriterler arasında göçmen türlerin göç yollarının güvence altına alınması da yer almıştır.

14.04.2016 tarih ve 29684 Sayılı Av Turizmi Kapsamında Avlanmalara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; yaban hayvanı tanımı içinde kuşları da belirtmiş olan yönetmeliğin 49. Maddesinde, kuş avında kullanılabilecek silahlar ve av yöntemleri tarif edilmiştir.

09.04.2021 tarih ve 31449 Resmî Gazete sayılı Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik; bu yönetmelik, avcılığın düzenlenmesi av ve yaban hayatının korunması ve geliştirilmesi hususlarında karar alacak Merkez Av Komisyonu ile il ve ilçe av komisyonlarının görev, yetki ve sorumlulukları, üyelerinin belirlenmesi, çalışma usulleri, kararların alınması, kararlarının yayın ve yayım esaslarını belirlemeyi amaçlamıştır. Söz konusu yönetmeliğin 22. maddesi; il ve ilçe av komisyonları Bakanlıkça (Tarım ve Orman Bakanlığı) tespit ve ilan edilen av hayvanları türleri listesinde bulunan kuşların sınıf ve türlerine göre eş tutma, üreme, yavru büyütme, erginleşme gibi yaşam evreleri ve popülasyon durumları göz önünde bulundurularak avlanmasına izin verilebileceğini hüküm altına almıştır.

08.10.2011 tarih ve 28078 Resmî Gazete sayılı Ev Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik; bu yönetmeliğin amacı, ev hayvanlarının üretildikleri, alınıp satıldıkları, barındırıldıkları ve eğitim gördükleri yerlerin gerekli teknik ve sağlık şartları ile açılma, çalışma ve denetlenmelerine ilişkin usul ve esaslarını düzenlemektir. Buna göre ev hayvanı sınıfındaki kuşların kuş üretim yerlerinde uyulması gereken şartlar madde 10'a göre şu şekilde sıralanmıştır: üretim yerlerinde; veteriner hekim odası, duş, depo, tuvalet, hayvan karantina ünitesi, üretim üniteleri, hayvanların yiyeceklerinin hazırlandığı bölüm ve temizlik ünitesi bulunmalı, üretim için kafesler zeminden ve tavandan 30 cm uzaklıkta ve kafes düzenekleri arasında koridor şeklinde en az 100 cm mesafe bulunmalıdır. Yönetmeliğin 12/h maddesi, yuvadan erken alınmış veya tüylenmesini tamamlamamış yavru kuşların satılamayacağını da hüküm altına almıştır.

08.01.2018 tarihli 30295 Resmî Gazete Sayılı Karayolu Taşıma Yönetmeliği, bu yönetmeliğin hayvanların taşınmasına ilişkin usulleri düzenlediği 38. maddesinde; evcil hayvan olarak tanımlanan saka, muhabbet kuşu veya kanarya gibi kuşların özel kafesleri kilitli olmak şartıyla bagaj taşımaya mahsus bölümün dışında hayvan sahibi yolcunun kucağında veya oturduğu koltuğun önünde de taşınabileceğini düzenlemiştir.

16.06.2005 tarih ve 25847 Resmî Gazete sayılı Av ve Yaban Hayvanları İle Bunlardan Elde Edilen Ürünlerin Bulundurulması, Üretimi ve Ticareti Hakkında Yönetmelik; bu yönetmelik av hayvanları üretimi ile ilgili düzenlemeler içermekte olup, avcılık için av hayvanı üretimi yapan tesislerin kuşlara ilişkin kayıt tutma zorunluluğunu 17. maddesinde hükme bağlamıştır.

Kuşlara dair yukarıda yazılı düzenlemelere ek olarak üniversitelerin bünyesinde kurulan araştırma merkezlerinin kuruluşlara dair mevzuat da aşağıdaki gibidir.

16.02.2005 tarihli Hacettepe Üniversitesi Çevre Eğitimi, Kuş Araştırma ve Halkalama Merkezi Yönetmeliği, bu yönetmeliğin amacı; "kuş araştırma ve halkalama çalışmalarının yürütülmesini sağlamak" üzere kurulan merkezin teşkilat, yönetim, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

08.04.2011 tarihli Kafkas Üniversitesi Kuş Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği; bu yönetmelik Kafkas Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan merkezin çalışma şekline ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

06.04.2018 tarihli Iğdır Üniversitesi Kuş Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği; bu yönetmelik Iğdır Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan araştırma merkezinin çalışma şekline ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

Yukarıda yazılı ikincil mevzuata ilaveten, kuş göç yollarında inşa edilecek rüzgâr enerji santralleri ile ilgili olarak; Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu'nun, Doğal Sit Alalarında Rüzgar Enerjisi Santralleri (RES) Hakkında 25.01.2017 tarihli ilke kararına burada yer verilmesi gerekmektedir. İlke kararına göre; RES'lerin kuş göç yollarından en az 300 m uzaklıkta olması ya da üniversitelerin ilgili bölümlerince hazırlanacak bilimsel rapor doğrultusunda, Bölge Komisyonu'nca belirlenecek mesafede olması ve ayrıca bu alanlarda rüzgâr türbinlerine otomatik durdurucu radar sistemlerinin kurulması, koşulları getirilmiştir.

2. Uluslararası Mevzuat Açısından Kuşlar Hakkındaki Düzenlemeler

Uluslararası mevzuat açısından kuşlara dair Türk hukukunu da ilgilendiren düzenlemeler incelendiğinde bu düzenlemelerin uluslararası sözleşmeler şeklinde ve öncelikle göçmen kuşların korunması ile ilgili olduğu görülmektedir.

Türk hukukunda taraf olunan uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir. 1982 Anayasası'nın 90. maddesinin 5. Fıkrası; usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmaların kanun hükmünde olduğunu, bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağını hüküm altına almıştır. Maddenin devamında; usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı belirtilmiştir. Anlaşılacağı üzere Türk hukukunda taraf olunan uluslararası sözleşmeler kanunlardan daha etkili yasal düzenlemelerdir (Tunç, 2000; Akkutay, 2007; Taze ve Güneş, 2012). Türkiye göçmen kuşların konu edildiği aşağıda açıklanan üç uluslararası sözleşmeye taraftır.

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR), sözleşme 2 Şubat 1971 tarihinde imzaya açılmıştır (Moomaw ve ark. 2018; Davidson ve Finlayson, 2019). Türkiye, sözleşmenin 28 Aralık 1993 tarihli ve 3958 Sayılı Kanun ile onaylanmasını uygun bulmuştur. 15 Mart 1994 tarihli ve 94/5434 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla sözleşmeyi onaylamış, 17 Mayıs 1994 tarih ve 21937 Sayılı Resmî Gazetede de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin amacı, ekolojik olarak sulak alanlara bağımlı olan su kuşların ve yaşam alanlarının korunmasıdır. Türkiye'de 14 adet Ramsar Alanı bulunmaktadır (Tablo 2). (Elvan ve Birben, 2021).

Tablo 2: Ramsar Alanları

Bulunduğu İl	Adı	Alan (Ha)	İlan Tarihi
Balıkesir	Manyas (Kuş) Gölü	20.400	28.05.1994
İzmir	Gediz Deltası	14.900	15.04.1998
Bursa	Uluabat Gölü	19.900	15.04.1998
Konya	Kızören Obruğu	127	09.02.2005
Konya	Meke Maarı	202	09.02.2005
Burdur	Burdur Gölü	24.800	28.05.1994
Adana	Akyatan Lagünü	14.700	15.04.1998
Adana	Yumurtalık Lagünü	19.853	09.02.2005
Mersin	Göksu Deltası	15.000	28.05.1994
Kırşehir	Seyfe Gölü	10.700	28.05.1994
Kayseri	Sultansazlığı	17.200	28.05.1994
Samsun	Kızılırmak Deltası	21.700	15.04.1998
Kars	Kuyucuk Gölü	416	20.06.2009
Bitlis	Nemrut Gölü	4.589	31.01.2013

Kuşların da konu edildiği bir başka sözleşme ise 01 Haziran 1982 yılında yürürlüğe giren Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi'dir (BERN) (Diaz, 2010; Jen, 1999). Türkiye sözleşmeye 9 Haziran 1984 tarihinde taraf olmuştur ve 20 Şubat 1984 tarih ve 18318 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin amacı yabani flora ve faunayı ve bunların yaşam ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin iş birliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu iş birliğini geliştirmektir.

17 Ocak 1963 tarihinde yürürlüğe giren Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşme (PARİS) ise, kuşların korunmasına dair en eski tarihli sözleşmedir (Ferrero-García,, 2013; De Klemm, 1972). Türkiye bu sözleşmeyi 1 Aralık 1966 tarihinde 797 sayılı Kanun ile onaylamıştır. Sözleşme 17 Aralık 1966 tarih ve 12480 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı yabani halde yaşayan kuşların korunmasıdır. Sözleşme 6 ve 7. maddelerdeki istisnalar hariç göçmen kuşların üreme devrelerinde ve yuvalarının bulunduğu mahallere dönüşlerinde özellikle Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ve temmuz aylarında korunması gerektiği imza altına alınmıştır. Ayrıca nesli tehlike altında olan türlerin de bütün sene boyunca koruma altına alınması gerektiği düzenlenmiştir.

17 Nisan 1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan, Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi ise, hayvanlara iyi muamele edilmesinin ve uluslararası hayvan nakliyatı gerekleri ile bağdaşacak şartlarda hayvanların sağlıklı bir şekilde nakillerini düzenlemiştir. Sözleşmenin 3. bölümü evcil kuşları, 4. bölümü diğer kuşların sağlıklı nakillerine dair hükümleri içermektedir.

3. Kuşlara Dair Türkiye'nin Taraf Olmadığı Uluslararası Sözleşmeler

Türkiye'nin göçmen kuşların korunmasını düzenleyen aşağıdaki sözleşmelere henüz taraf olmadığı tespit edilmiştir.

Yabani Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme (BONN -CMS); bu sözleşme 23 Haziran 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Caddell, 2013; Lewis, Trouwborst, 2017). Göçmen türlerin korunması ve uluslararası iş birliğinin sağlanması konusunda en kapsamlı sözleşmedir. Göçmen tür tanımının yapıldığı sözleşmede korunması gereken türler de listelenmiştir. Göçmen kuş tür listesinin de bulunduğu sözleşmeye Türkiye henüz taraf değildir. Sözleşme koruma statüleri elverişsiz olan göçmen türlere özel önem vererek menzil devletlerin göçmen türleri ve yaşam alanlarını korumak konusunda iş birliği içinde hareket etmesi prensibine dayanmaktadır. Sözleşme (Convention) ayrıca tarafların sözleşme hükümlerine uygun olarak alt antlaşmalar düzenlenmesine de imkân tanımıştır.

Sözleşme hedefleri doğrultusunda 7 alt antlaşma imzaya açılmış olup bunlardan iki tanesi göçmen kuşlarla ilgilidir. Bunlar; Afrika-Avrasya Göçmen Su Kuşlarının Korunmasına İlişkin Anlaşma (AEWA) ve Albatros ve Petrel Kuşların Korunmasına İlişkin Anlaşma (ACAP)'dır. AEWA her ne kadar BONN Sözleşmesi'nin bir aracı olarak yürürlükte olsa da uygulama açısından aynı zamanda RAMSAR Sözleşmesi'nin de bir aracı olarak işlev görmektedir.

Yukarıda yazılı sözleşme ve antlaşmaların yanı sıra konuyla ilgili olarak 30 Kasım 2009 tarihli Avrupa Birliği Kuş Direktifi (Directive 2009/147/EC), Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler için yürürlüktedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ve mevzuat uyumu çalışmalarında çevre mevzuatının önemi, dolayısıyla kuş direktifinin iç mevzuata etkisi bulunmaktadır (Directive, 1979). Direktif, korunan göçmen kuş listesini içermekle birlikte, ayrıca tür listesini 2011 yılında BERN Sözleşmesi tür listesi ile uyumlaştırma çalışmasını gerçekleştirmiştir.

4. **SONUÇ**:

Çalışmada da gösterildiği üzere, Türk hukukunda kuşları konu eden ulusal ve uluslararası kaynaklı birçok yasal düzenleme mevcuttur. Ancak bu mevzuat kuşların korunması noktasında değerlendirilecek olursa, mevzuatı 3 temel kısma ayırmak mümkündür. Birincisi avcılık eksenindeki düzenlemeler, ikincisi göçmen kuşlara yönelik düzenlemeler, üçüncüsü ise evcil kuşları ilgilendiren düzenlemelerdir. Dolayısıyla başta kent içi alanlarda olmak üzere, doğada yaşayan göçmen türlerin dışındaki kuşların korunmasını doğrudan hedef alan etkili bir mevzuatın bulunmadığı görülmektedir. Yaban hayvanı sayılan kuşlara ilişkin iç hukukta yer alan mevzuat avcılık temelli olup, buradaki koruma amacı ise sürdürülebilir avcılıktır. Göçmen kuşların korunmasına dair mevzuatın dayanak noktası ise uluslararası sözleşmelerdir. Günümüzde göçmen kuşların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik etkili sözleşmeler bulunmaktadır. Türkiye göçmen kuşları koruyan hükümler içeren BERN, RAMSAR ve PARİS Sözleşmelerine taraftır. Türkiye'nin göçmen kuşlara ilişkin koruma stratejisini öncelikle yaşam alanlarının korunması oluşturmaktadır.

Taraf olunan sözleşmelerin özelinde bir değerlendirme yapılacak olunursa, RAMSAR Sözleşmesi'nin etkili bir şekilde uygulandığını ifade etmek mümkündür. Özellikle bu konuda idari yapılanmanın da güçlü olduğunun altı çizilmelidir. Diğer taraftan RAMSAR Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye'nin, bu Sözleşme'nin araçlarından ve özellikle tür listelerinin belirlenmesindeki önemli kaynaklarından olan AEWA ve ACAP gibi antlaşmalara taraf olmaması; su kuşlarının korunmasına dair uluslararası çabayı zayıflatabilmektedir. Söz konusu AEWA ve ACAP gibi antlaşmalara taraf olunmamasının sebebi ise; bu antlaşmaların temel dayanağı

olan BONN Sözleşmesi'ne taraf olunmamasıdır. Dolaysıyla etkili bir kuş koruma mevzuatının oluşturulabilmesi için Türkiye'nin BONN Sözleşmesine taraf olması gerekmektedir.

Diğer taraftan BERN Sözleşmesi konusunda ise; özellikle yaşam alanlarının korunması ve göç dönemlerinde kuşların rahatsız edilmemesine yönelik temel prensipler iç hukukta yer almaktadır. Bu konuda ikincil mevzuat da yürürlüktedir. Ancak burada da yine uluslararası iş birliği konusunda yetersiz kalınan noktalar tespit edilmiştir. Çünkü Merkez Av Komisyonu (MAK) ve Bakanlığın (Tarım ve Orman Bakanlığı) BERN Sözleşmesi ekinde yer alan, koruma altındaki türlerin tamamını koruma altına almadığı görülmektedir. Bu konuda MAK ve Bakanlığın uluslararası sözleşmelerde koruma altına alınan türlere dair etkili ve yasaklayıcı kararların alınması ve takibinin yapılması hususunda güncellemeler yapması gereği anlaşılmaktadır.

Taraf olunan ancak etkili bir sekretaryası ve tür listesi bulunmayan PARİS Sözleşmesi'nin ise, göçmen kuşların korunması konusundaki etkili hükümlerinin de iç hukuka aktarılması gerektiği görülmektedir. PARİS Sözleşmesi'nin avcılığa dair kısıtlamaları 4915 sayılı kanunda etkili bir şekilde görülmesine rağmen; göçmen kuşlara dair hükümleri konusunda aynı etki görülmemektedir.

Diğer taraftan göçmen kuşların korunmasına dair BONN Sözleşmesi ve bağlı antlaşmalardan ACAP antlaşması ile AEWA antlaşmasına taraf olunması gerektiği görülmektedir.

Son olarak AB Kuş Direktifi, Türk mevzuatı için mutlaka etkin bir şekilde ele alınarak iç hukuka taşınması gereken yasal düzenlemedir. Direktifte, korunması gerekli olan yabani kuş türlerine dair listeler düzenlenmiş ve etkin yöntemler belirlenmiştir. Bu bağlamda AB Kuş Direktifinin iç hukuka yansıtılması ve BONN Sözleşmesi'ne taraf olunması sayesinde, çok belirleyici ve etkin düzenlemelerle kuşların korunması sağlanmış olacaktır.

ETİK STANDARTLAR:

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Etik Kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

KAYNAKÇA:

Akkutay, A. İ. (2007). Uluslararası Antlaşmaların Türk İç Hukukundaki Konumu ve Etkileri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 415-448.

Berki, A. H., 1982. Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkam-i Adliyye), Üçüncü Baskı

Caddell, R. (2013). C. Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS). Yearbook of International Environmental Law, 24(1), 313-321.

Coşkun, A. A., Gençay, G. (2011). Kyoto Protocol and "deforestation": A legal analysis on Turkish environment and forest legislation. Forest Policy and Economics, 13(5), 366-377.

Davidson, N. C., Finlayson, C. M. (2019). Updating global coastal wetland areas presented in Davidson and Finlayson (2018). *Marine and Freshwater Research, 70*(8), 1195-1200.

De Klemm, C. (1972). The conservation of migratory animals through international law. Natural Resources Journal, 12(2), 271-277.

Diaz, C. L. (2010). The Bern Convention: 30 years of nature conservation in Europe. Review of European Community & International Environmental Law, 19(2), 185-196.

Elvan, O. D. (2018). Analysis of environmental impact assessment practices and legislation in Turkey. Environmental Science & Policy, 84, 1-6.

Elvan, O. D., Birben, Ü. (2021). Analysis of the Ramsar Convention's Effectiveness on the Turkish Legislation and Judicial Decisions. Wetlands, 41(3), 1-11.

Elvan, O. D., Birben, Ü., Ünal, H. E. (2020). The effectiveness of the Bern Convention on wildlife legislation and judicial decisions in Turkey. International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics, 1-17.

Ferrero-García, J. J. (2013). The international convention for the protection of birds (1902): a missed opportunity for wildlife conservation?. Ardeola, 60(2), 385-396.

Güneş, Y., Coşkun, A. A. (2005). Legal structure of public participation in environmental issues in Turkey. Journal of Environmental Assessment Policy and Management, 7(03), 543-568.

Huş, S., 1974. Av Hayvanlari ve Avcilik. Istanbul Universitesi.

Jen, S. (1999). The convention on the conservation of European wildlife and natural habitats (Bern, 1979): Procedures of application in practice.

Keskin, A. T., Saraç, B. (2008) Doğa Koruma ve Planlama. Journal of the Chamber of City Planners, ISSN 1300-7319 Sayı42/ 73-87

Konuk Sommer, B. (2019). The Protection of the Right to Environment through Individual Application in Turkish Law. YBHD, 169.

Lewis, M., Trouwborst, A. (2017). Bonn convention on the conservation of migratory species of wild animals 1979. In Elgar Encyclopedia of Environmental Law (pp. 25-34). Edward Elgar Publishing Limited.

Moomaw, W. R., Chmura, G., Davies, G. T., Finlayson, C., Middleton, B. A., Natali, S. M., ve ark. (2018). Wetlands in a changing climate: science, policy and management. *Wetlands, 38*(2), 183-205.

Taze, F., Güneş, Y. (2012). Türkiye'de Çevre ve Doğal Kaynaklar Konusunda İmzalanan Uluslararası Sözleşmelerin İç Hukuka Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Journal of Istanbul University Law Faculty, 70(1), 69-81.

Tunç, H. (2000). Milletlerarası Sözleşmelerin Türk İç Hukukuna Etkisi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye İle İlgili Örnek Karar İncelemesi. Anayasa Yargısı Dergisi, cilt, (17), 174-193.

Uyar, Ç., (2018). Antalya Bölgesi Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında Envanter Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Velioğlu, N., Elvan, O. D. (2021). Protection Of Wildlife: Analysis Of Legislative Periods In Turkey. JENAS Journal of Environmental and Natural Studies, 3(2), 168-181.

Yücel, M., Babuş, D. (2005). Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi, 11, 151-175.

EXTENDED ABSTRACT

Turkish domestic law contains effective regulations on hunting and hunting of birds, and there are also secondary legislation on the protection and production of domestic birds. When the legislation is examined, it can be stated that there are deficiencies in the legislation, especially regarding the protection of wild birds in the city.

As shown in the study, there are many national and international legal regulations on birds in Turkish law. However, if this legislation is evaluated in terms of bird protection, it is possible to divide the legislation into 3 basic parts. The first is the regulations on hunting, the second is the regulations for migratory birds, and the third is the regulations concerning domestic birds. Therefore, it is seen that there is no effective legislation directly targeting the protection of non-migratory birds living in nature, especially in urban areas. The legislation in the domestic law regarding the birds considered as wild animals is hunting-based, and the purpose of protection here is sustainable hunting. The mainstay of the legislation on the protection of migratory birds is international conventions. Today, there are effective conventions for the protection and sustainability of migratory birds. Turkey is a party to the BERN, RAMSAR and PARIS Conventions, which contain provisions protecting migratory birds. The protection strategy of Turkey regarding migratory birds primarily consists of the protection of their habitats.

If an evaluation is made specifically for the contracts to which it is a party, it is possible to state that the RAMSAR Convention is effectively implemented. In particular, it should be underlined that the administrative structure is strong in this regard. On the other hand, Turkey, which is a party to the RAMSAR Convention, is not a party to agreements such as AEWA and ACAP, which are sub-agreements of this Convention; can weaken international efforts to protect waterfowl. The reason for not being a party to agreements such as AEWA and ACAP is, is not to be a party to the BONN Convention, which is the main basis of these agreements. Therefore, in order to create an effective bird protection legislation, Turkey must be a party to the BONN Convention.

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

On the other hand, regarding the BERN Convention; The basic principles of protecting the habitats and not disturbing the birds during migration periods are included in the domestic law. Secondary legislation is also in force in this regard. However, here again, insufficient points regarding international cooperation have been identified. Because it is seen that the Central Hunting Commission (MAK) and the Ministry (Ministry of Agriculture and Forestry) do not take all the protected species in the annex of the BERN Convention under protection. In this regard, it is understood that MAK and the Ministry need to make updates on taking and following up effective and prohibitive decisions on species protected in international conventions. It is seen that the effective provisions of the PARIS Convention, which is a party but does not have an effective secretariat and a list of species, on the protection of migratory birds should also be transposed into domestic law. Although the restrictions of the PARIS Convention on hunting are effectively seen in Law No. 4915; The same effect is not seen on the provisions regarding migratory birds.

On the other hand, it is seen that it is necessary to become a party to the BONN Convention on the protection of migratory birds and the ACAP treaty and AEWA treaty among the related treaties.

Finally, the EU Bird Directive is a legal regulation that must be effectively handled and brought into domestic law for Turkish legislation. In the Directive, lists of wild bird species that need to be protected have been prepared and effective methods have been determined. In this context, as a result of the adaptation of the EU Bird Directive to domestic law and becoming a party to the BONN Convention, the protection of birds will be ensured with very decisive and effective regulations.

View publication stats